

A young woman with long, dark braids is looking down at her smartphone in a school hallway. She is wearing a white collared shirt and a dark skirt. The background shows red lockers. The text 'LVB vraagt begrip en geduld' is overlaid on the bottom left of the image.

LVB
vraagt
begrip
en geduld

Leerlingen met een licht verstandelijke beperking (LVB) worden vaak overschat. Deze jongeren kunnen verbaal sterk zijn en een ‘streetwise’ indruk maken. Maar omdat ze over minder lerend vermogen dan gemiddeld beschikken, is de kans op mislukking groot. Onderwijs- en andere professionals denken vaak dat de jongere wel kán, maar niet wíl. Het is echter andersom: iemand met een licht verstandelijke beperking wil graag meewerken en meedoen, maar krijgt het niet voor elkaar.

Tekst Susan de Boer

‘Omdat een licht verstandelijke beperking niet zichtbaar is, gaan professionals ervan uit dat iemand met een LVB “normaal” functioneert. Daardoor verwachten ze te veel. Iemand met een LVB zal ook niet uit zichzelf zeggen dat hij of zij niet precies snapt wat de bedoeling is. Bovendien kan het gedrag onverschillig of te assertief overkomen. Je begeleiding is niet optimaal als je hier geen rekening mee houdt.’ Aan het woord is Maartje Timmermans, directeur van het Landelijk Kenniscentrum LVB (zie kader). ‘Mensen met een LVB hebben meer kans op problematiek als afstand tot de arbeidsmarkt, verslaving, armoede, criminaliteit, prostitutie, en dat geldt ook voor verzuim en schooluitval.’ Doordat de beleidsmakers en professionals in de verschillende domeinen niet altijd beschikken over voldoende kennis over LVB, heeft ingezet beleid niet het gewenste effect, ziet Timmermans.

Die kennis moet dus omhoog. ‘In de opleidingen komt LVB nauwelijks aan bod. Ook niet bij lerarenopleidingen, terwijl iedere klas van de reguliere basisscholen en van de lagere afdelingen van het vmbo gemiddeld één leerling met een LVB telt. De helft van de kinderen met een LVB zit niet op het speciaal onderwijs of het praktijkonderwijs.’

LVB-kinderen hebben moeite met zelfredzaamheid en dat vertaalt zich bijvoorbeeld in moeilijk gedrag, ze kunnen zich overschreeuwen. Dat kan gezien worden als een gedragsprobleem. Om te zorgen deze leerlingen adequate ondersteuning krijgen, raadt Timmermans jeugdprofessionals aan op hun intuïtie af te gaan. ‘Vaak krijg je wel een “onderbuikgevoel” dat er iets speelt waar je de vinger niet op kunt leggen. Dan is het verstandig te bedenken dat er mogelijk iemand met een LVB voor

Landelijk Kenniscentrum LVB

Het Landelijk Kenniscentrum LVB was oorspronkelijk een initiatief van de orthopedagogische behandelcentra (OBC's) voor jeugdigen met een licht verstandelijke beperking en ernstige bijkomende gedrags- en psychische problematiek. Nu bestaat het uit een deelnemersnet werk van ongeveer vijftig zorgaanbieders in de gehandicaptenzorg, geestelijke gezondheidszorg, jeugdzorg en cliëntondersteuning. Het doel is om toegankelijke, gefundeerde en voor de praktijk bestemde kennis over LVB te ontwikkelen en te verspreiden zodat professionals die in contact staan met mensen met een LVB hiermee in hun ondersteuning goed kunnen aansluiten op de behoeften van deze groep.

'Vaak krijg je wel een "onderbuikgevoel" dat er iets speelt waar je de vinger niet op kunt leggen'

je zit. Dat betekent dat je meer moet doorvragen en zorgen dat je afstemt op de mogelijkheden van degene die voor je zit. Ook bij de ouders van een verzuimende leerling kan een LVB een rol spelen.'

Lsd-techniek

Bij leerplichtambtenaar Piet Raaijmakers van RBL West-Brabant, met vso cluster 3 en 4 in zijn pakket, gaat er een lichtje branden als ouders niet reageren op een schriftelijke uitnodiging voor een gesprek. 'Het is soms moeilijk in contact te komen. De brieven die we sturen zijn juridisch prima in orde, maar ze lezen niet lekker weg. Als ouders niet reageren, bel ik ze op. Dan leg ik uit dat er zorgen zijn om hun kind, en alle ouders vinden dat belangrijk. Ik heb nog niet meegemaakt dat ik dan géén afspraak kon maken.' In het gesprek legt Piet Raaijmakers dan in 'Jip-en-Janneketaal' uit wat er in de brief staat.

Ook Sharon Soeters, leerplichtambtenaar in Rotterdam, gaat af op haar intuïtie bij het herkennen van een LVB. 'Dan merk ik dat wat ik zeg niet helemaal binnen lijkt te komen. Bij leerlingen van vmbo basis en kader zie je niks bijzonders, maar als een leerling je niet aankijkt bij het praten, geen oogcontact maakt, dan ga ik wel iets vermoeden.' Vervolgens past Sharon Soeters de 'lsd-techniek' toe: luisteren, samenvatten, doorvragen. Zij vraagt de jongere vaak om zelf samen te vatten,

in eigen woorden, wat de belangrijkste dingen zijn geweest in het gesprek. 'Dan weet ik of we hetzelfde gesprek hebben gevoerd. Ik maak ook vaak een tijdlijn op papier, met alle stappen die ze moeten zetten. Hoe laat gaat je wakker, ga je douchen, ontbijt je 's morgens thuis of ga je voor school langs Albert Heijn, liggen je kleren klaar? Dan blijkt vaak dat de tijd te krap is ingeschat.' Sharon Soeters heeft eerder bij HALT gewerkt. Daar deed ze mee aan een pilot over mensen met een LVB en heeft ze ook een training gedaan over 'tekenende gespreksvoering'. 'Dat was heel nuttig. Ik heb bijvoorbeeld een trap getekend voor jongeren met een LVB, met consequenties die er kunnen zijn van spijbelen, zoals gesprekken met leerplicht, waarschuwing, HALT, proces-verbaal.'

Checken

Ook Piet Raaijmakers checkt of degene die tegenover hem zit, begrijpt wat er is afgesproken. 'Maar ik vind het wel een beetje gênant om dat te doen. Meestal reageren mensen geïrriteerd. Ik doe het alleen als ik een sterk "onderbuikgevoel" heb.' Doorstroomcoach Simone Elias uit de regio Zuid-Holland Zuid herkent dat gevoel van gêne wel. 'Je wilt niet belerend overkomen. Wat ik wel doe om te checken of iemand me begrijpt, is als afsluiting van een gesprek een opdracht meegeven. Dan vraag ik bijvoorbeeld

om de volgende keer een kopie van een ID-kaart mee te nemen, omdat dat nodig is voor de aanvraag. Die keer daarop kun je dan zien in hoeverre dat is gelukt, en dat geeft je dan een aanknopingspunt voor het verdere traject.' Simone Elias is vanuit MEE, een organisatie voor mensen met een beperking en andere kwetsbare mensen, gedetacheerd bij het Doorstroompunt. Zij kan hier haar expertise op het gebied van LVB goed inzetten. 'Om deze jongeren goed te begeleiden is het belangrijk dat je iedere keer bereid bent om opnieuw te beginnen, ook al is de afspraak voor de zoveelste keer niet gelukt.'

Tips

1. Als ouders of jongeren niet reageren op een brief, probeer dan hen telefonisch of desnoods met een huisbezoek te bereiken. Mensen met een LVB zijn vaak laaggeletterd en zorgmijndend
2. Gebruik eenvoudige woorden, las pauzes in na een vraag
3. Gebruik de lsd-techniek: luisteren, samenvatten, doorvragen
4. Gebruik pen en papier. Teken een tijdlijn met de stappen die iemand moet zetten om een afspraak na te komen, een 'trap' met consequenties, enzovoort. Visuele ondersteuning helpt mensen met een LVB te begrijpen wat de bedoeling is
5. Check of is begrepen wat er is besproken, bijvoorbeeld door de jongere in eigen woorden het belangrijkste te laten samenvatten
6. Zet de afspraken op papier
7. Wees altijd bereid opnieuw te beginnen
8. Bedenk dat deze jongere wel wil meewerken, maar daarbij hulp nodig heeft van iemand die echt luistert.

Zie jij het, die LVB? is een e-learning module die ingaat op vroegherkenning. Wat zijn de eerste signalen, wat doe je dan?

Kennis

Zelfs als je regelmatig met jongeren met een LVB werkt, is het belangrijk je kennis op dit onderwerp af en toe bij te spijkeren. 'Het zakt anders weer weg', zegt Simone Elias. 'LVB-jongeren hebben vaak een brede woordenschat. Daardoor ben je geneigd ze te overschatten.' Dat is Manou Boomsma, coördinator regionaal vangnet pro-vso bij RBL West-Brabant, met haar eens. 'Bij multidisciplinaire overleggen en de casuïstiekbesprekingen op school komt het onderwerp langs en is er ook vaak iemand aanwezig van het CJG of een gedragsdeskundige die dit meeneemt. Toch denk ik dat het goed is dat elke professional die met jongeren met een LVB werkt zo nu en dan bijschoolt of kennis opfrist. We moeten ons steeds afvragen welk gedrag aan LVB te linken is en welke benadering hierbij past.'

Manou Boomsma heeft eerder bij MEE gewerkt en trainingen gevolgd over LVB. Het onderwerp vraagt voortdurende alertheid, merkt ze. 'Ik check bewust of de LVB-problematiek voldoende is meegenomen in het plan van aanpak. Jongeren met een LVB willen zichzelf nog wel eens overschatten, leren minder goed van fouten, overzien minder goed de consequenties van hun gedrag. Het is niet zozeer onwil, maar onvermogen. Het is cruciaal dat we ons daarvan bewust zijn. De jongere die dreigt uit te vallen, heeft misschien hulp nodig, maar heeft met name de behoefte bevestigd te worden in wat hij goed kan en zo normaal mogelijk mee te doen. Hier zit wel eens een spanningsveld en het is dan ook belangrijk om hier oog voor te hebben. De jongere moet zich serieus genomen voelen en toch de ondersteuning krijgen die nodig is.'

Alle domeinen

Daarnaast spelen de gezins- en omgevingsfactoren een rol bij schooluitval van een kind met een LVB. Maartje Timmermans van het Kenniscentrum LVB: 'Het kind heeft moeite de les te volgen, dus het gaat niet met plezier naar school, en bovendien heeft het moeite om fijne vriendjes en vriendinnetjes te

verzamelen en contacten te onderhouden. Wanneer de ouders ook een LVB hebben, ervaren ook zij problemen met functioneren in de maatschappij en hebben ze meestal zwakkere opvoedvaardigheden. Er kan sprake zijn van stressfactoren in de thuissituatie, of van een onveilige woonomgeving. Dat helpt allemaal niet. Verder is er meer kans dan bij andere kinderen dat een kind met LVB psychische problematiek zoals depressie ontwikkelt. Enige kennis over deze groep is nodig om effectief te handelen.' Doordat leerplichtambtenaren en doorstroomcoaches door te weinig tijd en werkdruk er niet toe komen zich te verdiepen in vakliteratuur over LVB, ontwikkelt het Kenniscentrum LVB handreikingen van een paar pagina's. Ook worden er webinars en lunchbijeenkomsten georganiseerd. Het kenniscentrum wil op die manier de wetenschappelijke kennis die er is zo laagdrempelig en zo divers mogelijk bij de professionals in alle domeinen zien te krijgen.

Zinvol

Hoe kunnen leerplichtambtenaren en doorstroomcoaches leerlingen met LVB ondersteunen? Wat is goede hulp? 'Als handvat kun je de Signalenkaart gebruiken, die geeft heldere do's en don'ts', zegt Maartje Timmermans. 'Het gaat vooral om de tijd nemen, makkelijke taal gebruiken, geduld opbrengen. *What you see is not what you get*, het is belangrijk om je dat te realiseren. Jongeren met een LVB doen alsof ze snappen wat je wilt en later blijkt dat het toch niet lukt. Dus: vraag door, maak echt contact, toon je geïnteresseerd. Het belangrijkste in het begeleidingsproces is dat de leerling zich gezien en gehoord weet, het gevoel heeft dat hij erbij hoort. Het zijn geen jongeren die niks willen. Ze willen ook gewoon een leuke baan, een gezin, een woning.' Daarnaast is het belangrijk dat de jongere leren of werken als zinvol ervaart, weet Manou Boomsma. 'Dagbesteding spreekt ze niet zo aan. Ik zie vaak bij LVB-jongeren dat zij geld willen verdienen, dan heeft het pas zin voor ze. Hoe ga je daarmee om?'

Meer weten

Via www.kenniscentrumlvb.nl is onder meer de Signalenkaart te downloaden. Ook andere handige kennisproducten zijn hier te vinden. Op www.1sociaaldomein.nl komen professionals in het sociaal domein met elkaar in contact en kun je bijvoorbeeld deelnemen aan webinars.

LinkedIn

Kennispakket LVB in onderwijs en jeugdhulp is gericht op onderwijs- en jeugdhulpprofessionals die zelf of als team kennis over een licht verstandelijke beperking (verder) willen ontwikkelen. Gratis te downloaden via

Jongeren ertoe brengen hulp te aanvaarden kan lastig zijn en vraagt om enige creativiteit. Sharon Soeters begeleidde kort geleden een jongere die ze in contact wilde brengen met Stichting JOZ, een organisatie die kwetsbare jongeren ondersteunt. 'Dat wilde hij niet, ook de ouders wilden geen hulpverlening, en het is een vrijwillig traject natuurlijk. Hij had al vier waarschuwingen gehad en het werd echt tijd voor consequenties. Toen heb ik bij mijn oude werkgever HALT gevraagd of deze jongere een werkstraf kon doen bij JOZ. Daar was hij zo enthousiast over dat hij is blijven hangen, hij gaat nu ook naar activiteiten voor jongeren in de wijk. Daar heb ik dan wel een consequentie voor moeten inzetten, maar dit is een succesvolle uitkomst.' 🍷